

Georges-Henri Soutou, *Nesiguran savez: Francusko – njemački političko – strateški odnosi od 1954. do 1996.* (prevela Vesna Lisičić). Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, 2006, 345 str.

Poznato je da je Njemačka danas glavni partner Francuske na ekonomskom planu i u području europske izgradnje. Manje je poznato da te dvije zemlje također održavaju važne odnose u području obrane i da su od 50-tih godina 20. stoljeća, u više navrata razmatrale njihovo produbljivanje i uspostavljanje prve francusko-njemačke strateške zajednice. Uostalom, Georges-Henri Soutou, profesor suvremene povijesti na pariškom Sveučilištu Sorbonne, u uvodu kaže: - Kakav neobičan povijesni, politički i psihološki zaokret, ako se pomisli da su te dvije zemlje od 1870. tri puta ratovale - i to kako ratovale, i da je francusko-njemačko sukobljavanje od Napoleona umnogome pridonijelo izgradnji nacionalne svijesti obaju naroda i učvrstilo ih u neprijateljstvu koje se dugo smatralo “nasljednim”. Autor izdvaja da je nastojao sažeti upravo ovu stratešku dimenziju povijesti europske izgradnje ne zaboravljajući ključnu ulogu dva aktera: SAD, SSSR-a, i u manjoj mjeri Velike Britanije. S druge strane, to političko strategijsko stajalište omogućit će da se uoče neke stalne strukture vanjske politike Francuske kao i Savezne Republike Njemačke i njihovih odnosa, posebice težinu nuklearnog pitanja, probleme Atlanskog saveza, problem europske obrane, dugoročne skrivene misli u Bonnu i Parizu.

Iza uvoda, slijedi dvanaest poglavlja: I. - 1954: polazna točka bilateralnoga francusko-njemačkog približavanja; II. - 1954-1965: Pariz počinje razmatrati vojnu suradnju s Njemačkom; III. - 1956-1957: prema strateškoj i nuklearnoj zajednici Francuske, Njemačke i Italije?; IV. - Nastavak i neuspjeh protokola od 28. studenoga 1957; V.- 1958-1960: degolovski projekti i francusko-njemačko zahlađenje; VI. - 1960-1962: Fouchetov plan europske unije i njezini strateški vidovi; VII. - 1962-1963: Elizejski sporazum. Prema francusko-njemačkoj strateškoj zajednici?; VIII.- 1963-1969: neuspjeh Elizejskog sporazuma; IX. - Georges Pompidou i Njemačka: strateška slijepa ulica; X. - Valéry Giscard d’Estaing i Njemačka; XI. - 1981-1982: nastavak i dvosmislenost francusko-njemačkoga strateškog dijaloga; XXII. - 1989-1992: šok ponovnog ujedinjenja i Maastricht, epilog, dodatak 1 - Elizejski sporazum od 22. 1. 1963, dodatak 2 - Protokol o stvaranju francusko-njemačkog vijeća obrane

22. 1. 1988, dodatak 3 - Dio V. sporazuma iz Maastrichta i Deklaracija o Zapadnoeuropskoj uniji, 7.2.1992, kronologija, izvori, popis literature i bibliografija, te kazalo imena.

Georges-Henri Soutou u prvom poglavlju ukazuje kako je poslije oslobođenja većina Francuza mislila da će Velika Britanija biti prvi partner njihove zemlje i njezin prvi saveznik. To se nije dogodilo, uglavnom zbog neslaganja dviju zemalja na Bliskom istoku, u pitanju rješavanja njegovog problema, kao i zbog odbijanja Britanije 1949. da surađuje s Francuskom na ekonomskom planu i da sudjeluje u procesu europske izgradnje, a koja od 1948. sve više nadahnjuje francuske političare. Od 1950. godine Schumanov plan Europske zajednice za uglj i čelik (CECA) počeo je ocrtavati jednu drugačiju Europu, koja počiva na integraciji s federalnim ciljem, a zapravo zasnovano na bliskoj vezi Francuske i Njemačke, s time da podrazumijeva francuski *leadership*. Okviri dubljega dvostranog francusko-njemačkog približavanja u svim područjima postavljeni su 1954., uključujući i privredno, početak iskrenog pomirenja, no istodobno mnogo skrivenih misli, tada kao i ubuduće, na tri bitne točke: organizacija unutarnje ravnoteže u Atlanskom savezu, odnose sa SSSR-om, te strateške nuklearne probleme. Skrivenne misli Bonna odnosile su se na obavezu prema kojoj SR Njemačka neće proizvoditi nuklearno oružje na vlastitom tlu, a da je ništa ne priječi da ga proizvodi drugdje, niti da ga posjeduje. Skrivenne misli Pariza odnosile su se na prijedlog da se trojici glavnih saveznika, SAD, Velikoj Britaniji i Francuskoj dodijeli glavna uloga u Savezu, osobito u odlučivanju o uporabi nuklearnog oružja u slučaju sovjetskog napada. Time bi položaj Francuske u Savezu nedvojbeno ostao važnijim od položaja SR Njemačke, unatoč njezinu ulasku u NATO.

U ovoj se knjizi razmatra i tema francusko-njemačke vojne suradnje u području proizvodnje oružja i strategije, koja ne počinje s Maastrichtom, već u razdoblju 1954-56. Još od listopada 1954. čelnici u Francuskoj bojali su se perspektive bliske nuklearne suradnje između SR Njemačke, Velike Britanije i SAD. Francuskoj je prijetila opasnost da bude izolirana, a da njezini engleski i američki partneri možda postanu neoprezni u nuklearnoj razmjeni s Njemačkom, pa i kad je riječ samo o civilnoj nuklearnoj tehnologiji.

U nastavku se sagledavaju degolovski projekti i francusko-njemačko zahladeenje. U lipnju 1958. general definira svoja osnovna politička usmjerenja u europskom i atlanskom pitanju. Konceptiji integrirane Europe suprotstavlja koncepciju konfederalne Europe. Politički vid De Gaulleovog projekta od početka je bio određen: međudržavna suradnja, a ne integracija, ali duboka "organska" suradnja koja dovede do "zajedničke politike" u europskim i svjetskim poslovima, te politika neovisna o SAD.

U duboko promijenjenim prilikama, sve jača sovjetska prijetnja, pokušaji *smirivanja* od strane Londona i mlitavost Washingtona navest će De Gaullea i Adenauera na političko i strateško zbližavanje. U prvo vrijeme, od 1960-62., to se zbližavanje provodilo u okviru projekta Europske unije, poznatijem pod imenom Fouchtov plan.

U nastavku knjige razmatra se Elizejski sporazum, potpisan u siječnju 1963. godine. On je simbolizirao francusko-njemačko zbližavanje, obilježeno moralnim autoritetom potpisnika, generala i kancelara. Ukazuje se i na neuspjeh Elizejskog sporazuma. De Gaullea nije uspio u pokušaju da 1965-66., nizom jednostranih poteza, nametne reformu Saveza i stvaranje jedinstvene europske obrane i sigurnosne politike, čemu je godinama težio. Autor smatra da taktičko ostvarenje tih projekata nije bilo na visini njihova strateškog domašaja.

Francusko-njemački odnosi pokvarili su se nakon odlaska generala De Gaullea u travnju 1969., a na političko-strateškom planu nije ih ni bilo. Za Bonn je *Ostpolitik* bila dugoročna strategija pokušaja rješavanja njemačkog pitanja i postizanja ujedinjenja. Isprva je priznavala *de facto* podjelu Njemačke. No, istodobno su njegovi čelnici gajili skrivene misli kako je *Ostpolitik* jedni način za mogućnost ponovnog ujedinjenja u dogledno vrijeme, vjerojatno u novome europskom sigurnosnom sustavu izgrađenom u suglasnosti s Moskvom. Francuski predsjednik se bojao odlaska američkih postrojbi iz Europe, što bi moglo dovesti do njemačko-sovjetskog dogovora. Tada bi Njemačka mogla osvanuti ujedinjena i neutralizirana, ali s nuklearnim oružjem: najgori mogući ishod za Francusku. Jedina obrana bila je usidriti Njemačku u čvrstoj zapadnoj Europi, tako da se od nje više ne može odvojiti.

U knjizi se sagledava i vanjska politika Helmuta Schmidta i glavni pravci vanjske politike Valéryja Giscarda d'Estainga. Naime, u razdoblju 1981-89. nastavljen je bilateralni francusko-njemački dijalog koji je zapravo bio prekinut 1964. godine. Došlo je do ponovnog aktiviranja vojnih odredbi Elizejskog sporazuma. Za razliku od svoga prethodnika, François Mitterrand javno se založio u pitanju euroraketa, podupro kancelara Kohla u želji da primijeni dvostruku odluku NATO-a iz 1979. i privoli svoj narod da prihvati postavljanje američkih raketa Persing II u SR Njemačkoj predviđenog datuma 1983. godine. No, i taj su dijalog obilježile dvosmislenosti koje stalno uočavamo.

U završnom poglavlju sagledava se šok ponovnog ujedinjenja i Maastricht. Naime, u razdoblju 1989-1992. svijet se promijenio. SSSR, komunizam u Istočnoj Europi, Hladni rat, sve je to nestalo. Od 'bipolarnog' svijeta prešlo se na 'novi međunarodni poredak' koji je najavio predsjednik Bush i koji je izgleda počivao na općoj pobjedi načela demokracije i liberalizma. Zaljevski rat 1991. pokazao je tko je vodio tim novim međunarodnim poretom: SAD. Tu krizu je također vrlo dobro vodila SR Njemačka. U njoj je ponovno stekla svoje jedinstvo a da nije učinila ni najmanji

ustupak u pogledu svoje slobode međunarodnog djelovanja i osobito svoje pripadnosti NATO-u i EU, da nije morala prihvatiti ni najmanje ograničenje svog suvereniteta, osim ograničavanja veličine vojne snage na 370.000 ljudi i odustajanja, ovaj put konačnoga, od nuklearnog oružja. Kompromisi postignuti na sastanku Atlanskog vijeća u Rimu, u studenom 1991., omogućili su 9.12. zaključivanje ugovora u Maastrichtu. I ponovno su sami sastavljači shvatili Maastricht kao privremeni kompromis što ga treba revidirati i precizirati 1996. godine. Naime Maastricht je mogao dovesti do triju različitih rješenja u pitanju obrane, od kojih svako ima svoju logiku. Autor izdvaja tri prijedloga i kaže da će se nastavak rasplesti između tih triju mogućnosti.

U epilogu se navodi kako je ova knjiga zapravo priča o jednom neuspjehu, jer unatoč planovima i interesima, naposljetku nije bilo i još uvijek nema strateške zajednice dviju zemalja. Istodobno je pokazano kako su u određenim trenucima stvari otišle dalje no što se najčešće misli. Bio je to stalan i vrlo važan problem vanjske i sigurnosne politike dviju zemalja. Konačno, glavne poteškoće spoticanja u političko-strateškim francusko-njemačkim odnosima, od 50-tih godina bile su: nuklearni problem, odnosi s NATO-om i sa SAD, poteškoće u suradnji u području naoružanja, razilaženja u pogledu organizacije Europe, francuske skrivene misli o kontroli francusko-njemačkog para, te nova razilaženja koja su iskrsnula pred problemima nastalima nakon pada komunizma u Europi.

Na temelju pomnoga proučavanja arhivskih i ostalih izvora, Soutou je pažljivo rekonstruirao teški i protuslovni razvoj francusko-njemačkih odnosa od 1954. do 1996. godine. Ono što se obično naziva dugotrajnim strateškim partnerstvom dviju zemalja, koje je postalo temelj ujedinjene Europe, Soutou pokazuje i kao “nesiguran savez” u kojemu su obje strane neprestance djelovale s prikrivenim mislima i ciljevima. Soutov *Nesiguran savez: francusko-njemački političko-strateški odnosi od 1954. do 1996. godine* obiluje podacima i događajima koji su obilježili suradnju između Francuske i Njemačke. Nezaobilazna je za istraživače suvremene povijesti, stoga je preporučujemo bosanskohercegovačkoj javnosti, znanstvenicima, stručnjacima i studentima. ■

Vesna Ivanović